

Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası

Aysu VURAL¹

Öz

Yumuşak güç, devletler tarafından dünya üzerinde kullanılan en yaygın güç çeşididir. Birçok devlet gibi Çin için de yumuşak güç, dış politikada önemli bir strateji olarak görülmüştür. Çin'in bu stratejisi, özellikle Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde önemli bir yere sahip olmuştur. Öyle ki Çin, Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde yumuşak gücün kaynaklarını etkili bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Bununla bağlantılı olarak Çin, Afrika kıtasında oluşturduğu olumlu algı ile bu kıtadan önemli kazanımlar elde etmiştir. Bu kazanımlar ise Çin'in günümüzdeki hızlı yükselişi ile doğrudan bağlantılı olmuştur. Özellikle Çin'in bu kıta ülkelerinden elde ettiği hammadde ve enerji kaynakları, Çin için her zaman hayati bir öneme sahip olmuştur. Çin, bu kaynakların devamını sağlamak ve dünya üzerinde 'olumlu Çin' algısı yaratmak için bu kıtada yumuşak güç kullanımını devam ettirmektedir. Çalışmada Çin'in bu kıtada yumuşak gücün kaynaklarını nasıl kullandığı ayrıntılı olarak ele alınacak ve Çin'in Afrika'daki yumuşak gücü gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: *yumuşak güç, kültür, siyasi değerler, dış politika, Afrika Kıtası.*

¹ Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi,
AYSU_VURAL@hotmail.com

China's African Policy in the Context of Soft Power Strategy

Abstract

Soft power is the most common type of power used by states in the world. Like many states, soft power for China has been seen as an important strategy in foreign policy. Especially China's strategy, has had an important place in its relations with African countries. So China has tried to use soft power resources effectively in its relations with African countries. In connection with this, China has made significant achievements with positive perception in Africa. These achievements are directly related to the rapid rise of China today. In particular, the raw materials and energy sources China has acquired from these continental countries have always been a vital priority for China. China continues to use soft power in this continent in order to maintain these resources and create a 'positive China' perception throughout the world. The study will examine in detail how China used its soft power resources in this continent and will try to show China's soft power in Africa.

Keywords: *soft power, culture, political values, foreign policy, Continent of Africa.*

1. Giriş

Çin, son yıllarda uluslararası arenada ekonomik açıdan büyük bir yükselişe sahiptir. Öyle ki Çin günümüzde dünyanın en büyük enerji kullanıcısı ve Güney Afrika'nın en büyük ihracat pazarı haline gelmiştir. Çin'in hızla devam eden ekonomik yükselişi, gelişmekte olan bazı ülkeler tarafından Çin'in hızla gelişen bir ülke modeli olarak örnek alınmasına sebep olmuştur. Ayrıca Çin'in bu yükselişi birçok gelişmekte olan ülke ile onun olumlu ilişkiler kurmasına imkân sağlamıştır. Bu durumların temelini ise Çin'in ekonomik yükselişi ile paralel olan yumuşak güç stratejisi oluşturmuştur. Öyle ki Çin, geçmişte yaşanan birçok olayda gösterdiği tutum sonrasında uluslararası toplumda kendisine yönelik ortaya çıkan 'sorumsuz ve ilişki kurulması zor olan bir ülke' algısını değiştirmek için yumuşak güce önem vermiş ve bu doğrultuda yumuşak gücü bir strateji haline getirmiştir.

Çin, yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Afrika ülkeleri ile olumlu ilişkiler kurmaya büyük özen göstermiştir. Bu durumun en önemli nedeni, Çin'in ekonomik yükselişinin büyük ölçüde Afrika kıtasındaki kaynaklara bağımlı olması ve bu kıtanın Çin için siyasi bir manevra alanı olarak görülmesidir. Öyle ki Çin için Birleşmiş Milletlerde sahip olduğu konumun güçlendirilmesi ve kendisinin ekonomik yükselişi ile aynı doğrultuda artan hammadde ile enerji ihtiyaçlarının karşılanması konusunda Afrika ülkeleri önemli bir yere sahip olmuştur. Bu doğrultuda Çin, yumuşak güç olabilme hedefi çerçevesinde, Afrika kıtasında kültürü, siyasi değerleri ve dış politikayı yumuşak gücün birer kaynağı olarak kullanmaya çalışmıştır.

Bu çalışma, Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Afrika kıtasında nasıl bir politika izlediğini ve bu stratejinin kıtada ne ölçüde başarılı olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Ayrıca bu çalışma, Çin'in yumuşak güç kaynaklarını bu kıtada etkili bir şekilde kullanmaya çalıştığını savunacaktır. Dolayısıyla bu çalışma, Çin'in Afrika politikasını yumuşak güç kavramı çerçevesinde ele alacaktır. Bu doğrultuda, çalışmada ilk olarak, yumuşak güç kavramı ve bu kavramın nitelikleri ele alınacaktır. İkinci olarak, Çin'in genel olarak yumuşak güç stratejisi ele alınacaktır. Üçüncü olarak, bu stratejinin Afrika kıtası üzerine yansımaları ele alınacak ve son olarak ise Çin'in yumuşak gücünün Afrika'daki karşılığı ele alınacaktır.

2. Yumuşak Güç Kavramı ve Bu Kavramın Temel Nitelikleri

2.1. Yumuşak Güç Kavramı

Güç kavramı, Uluslararası İlişkilerde tanımı konusunda kesin bir fikir birliği olmayan kavramlardan biridir. Ancak bu kavram, Joseph Nye tarafından başkalarının davranışlarını isteklerimiz doğrultusunda etkileyebilme kapasitesi olarak tanımlanmıştır.² Ayrıca genel olarak güç kavramı, bir devlet tarafından başka bir devlete karşı uygulanan ve normal şartlar altında o devletin yapmak istemeyeceği bir şeyi yapmasını sağlamak yönünde yapılan etki olarak ifade edilmiş³ ve her siyasi düzenin zorunlu bir unsuru olarak görülmüştür.⁴ Buna karşılık gücün bir çeşidi olan yumuşak güç kavramı, ilk olarak 1990 yılında Joseph S. Nye tarafından kullanılmıştır. Nye, bu kavramı geliştirerek, bu kavramın Uluslararası İlişkiler disiplininde tartışılan bir kavram olmasına sebep olmuştur. Tartışılan bir kaynak olmasının nedeni genel olarak kavramın tam olarak anlaşılabilmesi ve bu kavramın uluslararası toplum nezdinde yeni bir kavram olarak ortaya çıkmasıdır.

Sert güç, bir aktörün diğer aktör ya da aktörlerin davranışlarında istediği değişiklikleri yapabilme veya nüfuz sağlayabilme becerisine ilişkin sahip olduğu askeri ve ekonomik araçları kullanmasıdır. İstedikleri hedeflere ulaşmak isteyen aktörler sahip oldukları gücü, çıkarları doğrultusunda kullanmakta ve bazı durumlarda hedeflerini gerçekleştirme amacı kapsamında kandırma (havuç) ve tehdit yoluna (sopa) başvurabilmektedirler. Buna karşılık Joseph Nye, yumuşak güç kavramını bir aktörün istediği hedefleri gerçekleştirmek için diğer aktörler ile işbirliği yapması veya çekicilik unsurunu kullanması olarak tanımlamıştır.⁵ Bu yönüyle yumuşak güç, bir devletin kendi istekleri doğrultusunda diğer devlet ya da devletleri cezp etmesi veya razı etmesi ile ilişkilendirilmiştir.⁶ Bu durumun nedeni, yumuşak gücün aktör tarafından istenilen hedeflere ulaşma noktasında, diğer aktörleri zorlanmaktan ziyade onları cezbetme yeteneğine⁷ dayanmasıdır.

² Joseph S. Nye, *Soft Power*, Public Affairs, New York, 2004, p. 1.

³ Sait Yılmaz, *Güç ve Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2008, s. 42.

⁴ Edward Hallett Carr, *Yirmi Yıl Krizi*, (çev. Cam Cemgil), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 267.

⁵ Nye, *ibid*, pp. 5-6.

⁶ Vedat Demir, *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, İstanbul: Beta Yay., 2012, s. 59.

⁷ Nye, *ibid*, p. 6.

Nye'ye göre yumuşak güç, bir aktörün başka aktör ya da aktörlerin tercihlerini şekillendirme yeteneğine dayanmaktadır.⁸ Bu şekillendirmeyi gerçekleştirebilen ülke, diğer aktör ya da aktörlerin tercihleri ve tanımlanan çıkarlarını, kendi çıkar ve tercihleri ile uyumlu hale getirmiş olur. Nye, bir devletin gücünü diğer devletlere meşru olarak gösterebilmesinin kendi isteklerinin gerçekleşmesi ve diğer devletlerden daha az tepki alması konusunda çok önemli bir yere sahip olduğuna vurgu yapmaktadır. Ona göre, devlet bu durumda herhangi bir kuvvet kullanmadan ve bu bağlamda bir maliyet ödemediği diğer devlet ya da devletler üzerinde var olan hedeflerini gerçekleştirmiş olacaktır.⁹ Bu doğrultuda bir devlet yumuşak güç stratejisi çerçevesinde, ilgili devlette eğitim ve yardım programları düzenlemek, ilgili devletteki medya, iletişim ve teknolojiyi kullanmak ve kamuoyunu ikna edecek kamu diplomasisi araçlarını kullanmak gibi birçok adım atabilmektedir. Ayrıca yumuşak gücü kullanmak isteyen devletin, ilgili devletteki bireylere kendi zihniyeti kapsamında akademik ve mesleki eğitimler vermesi ile kendi sivil toplum örgütleri ve hükümet harici organizasyonları aracılığıyla ilgili ülkede imajını olumlu bir şekilde etkileyecek çalışmalar yapması da bu adımlara dâhildir.¹⁰ Dolayısıyla sert güçte olduğu gibi istenilen hedeflere hızlı ulaşma durumunun yumuşak güçte söz konusu olmadığı açıkça görülmektedir.

2.2. Yumuşak Güç Kaynakları

Nye, bir ülkenin yumuşak güce sahip olması için öncelikle üç kaynağı etkili olarak kullanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Nye, bu kaynakların söz konusu ülkenin kültürü (başka devletlere cazip gelmesi halinde), siyasi değerleri (devletin ülke içi ve ülke dışında bu değerlere göre yaşaması halinde) ve dış politikası (ahlaki otoriteye sahip ve meşru olarak görülmesi halinde) olduğunu belirtmiştir.¹¹ Geun Lee ise yumuşak gücün kaynaklarının ülke imajı, düşünceler, teoriler, söylemler, gelenekler, kültür, eğitim ve ülkenin ulusal ya da küresel sembolleri olduğunu ve yumuşak gücün bu kaynaklar doğrultusunda kullanıldığını belirtmiştir.¹² Dolayısıyla yumuşak gücün kaynakları konusunda ortaya çıkan ifadeler, kaynaklar açısından birbirlerinden bağımsız değildir.

⁸ Nye, *ibid*, p. 5.

⁹ Joseph S. Nye, "Yumuşak Güç", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:46 (Kasım 2000), s. 114.

¹⁰ Demir, *age*, s. 64-69.

¹¹ Nye, *ibid*, p. 11.

¹² Geun Lee, "A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy", *Graduate School of International Studies*, 2009, p. 6.

2.2.1. Kültür

Yumuşak gücün önemli bir kaynağı olarak görülen kültür, bir ülke için anlam ifade eden değerler ve bu değerler doğrultusunda yapılan uygulamaların toplamıdır. Küreselleşme ile birlikte devletlerarası iletişimin artması ve sınırların ortadan kalkması devletlerin birbirlerinin sahip olduğu kültürleri tanımasına olanak sağlamıştır.¹³ Kültür, bir ülkenin sahip olduğu çıkarların ve hedeflerin anlaşılması konusunda önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Nye, bir ülkenin kültürünün evrensel değerleri içermesi durumunda ve o ülkenin izlediği politikanın başka ülkelerin çıkarları ve değerleri ile uyumlu olması halinde, ülke tarafından istenilen sonuçların elde edilmesi ihtimalinin artacağını ifade etmiştir.¹⁴ Dolayısıyla bir ülkenin sahip olduğu ulusal değerlerin ülke dış politikasına yansıtılması bu noktada önemlidir.

Bir ülkenin kültürel değeri, dil, edebiyat, sinema ve eğitim gibi birçok unsuru kapsamaktadır.¹⁵ Ancak burada kültürün üst ve popüler kültür olarak ayrımının yapılması gerekmektedir. Bu durumun nedeni, popüler kültürün tam olarak yumuşak güç ile uyduğunun söylenememesidir. Özellikle popüler kültürün daha çok eğlenceye yönelik olması ve her bölgede aynı etkiyi gösterememesi bu durumun kaynağıdır. Örneğin, Amerikalı yapımcılar tarafından yapılan filmlerin, Afganistan veya İran gibi Amerikan karşıtlığının çoğunlukla etkili olduğu ülkelerde bir yumuşak güç etkisi yaptığından bahsetmek mümkün değildir. Ancak bu filmlerin tamamen yumuşak güçten uzak bir yönünün olduğundan bahsedilemez. Öyle ki yapılan filmlerin ilgi çekmesi yönüyle yumuşak güce katkı yaptığı söylenilebilir. Buna karşılık, üst kültürün unsurunu oluşturan eğitim projelerinin ve ülkeler tarafından diğer ülkelerde açılan üniversitelerde verilen eğitimlerin, ülkenin kendi zihniyeti ve siyasi amaçları doğrultusunda gerçekleştirilmesi durumu, yumuşak güce önemli derecede kaynaklık etmektedir.¹⁶ Bu durum, eğitimin yumuşak güç stratejisi çerçevesinde nasıl bir araç olarak kullanıldığını açıkça göstermektedir.

¹³ Demir, *age*, s. 60.

¹⁴ Nye, *ibid*, p. 11.

¹⁵ M. Turgut Demirtepe ve Hasan Selim Özertem, “Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları”, *Bilig*, Sayı: 65 (Bahar 2013), s. 99.

¹⁶ Nye, *ibid*, pp. 11-14.

2.2.2. Siyasi Değerler

Bir hükümetin içerde ve dışarıda izlediği politikalar, yumuşak gücün başka bir potansiyel kaynağıdır.¹⁷ Bu doğrultuda bir ülkenin sahip olduğu insan hakları ve demokrasi gibi değerler, diğer devletler üzerinde çekici birer unsur olarak kullanılabilir. Ancak bu değerlerin çekici bir unsur olarak kullanılabilmesi için öncelikle devletin kendisinin bu değerleri uygulaması gerekmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin insan hak ve özgürlüklerine önem vermesi, hukuku üstün tutması, dünyanın birçok bölgesindeki ülkelere insani yardım göndermesi ve çevre gibi birçok önemli konularda hassasiyetli olması, o ülkenin yumuşak gücünün uluslararası ortamda artmasını da beraberinde getirecektir. Buna karşılık, insan haklarına önem vermeyen, hukukun üstünlüğünü sağlamayan ve otoriter ile totaliter bir yapıya sahip olan bir ülkenin uluslararası ortamda yumuşak gücü kullanabilme potansiyeli gittikçe zayıflayacaktır.¹⁸ Dolayısıyla bir ülkenin yumuşak gücü dış politikasında kullanabilmesi için demokrasiyi, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü kapsayan bir ülke yapısına sahip olması gerektiği görülmektedir.

2.2.3. Dış Politika

Dış politika, yumuşak gücün bir diğer kaynağı olarak kullanılmaktadır. Devletlerin uluslararası ortamda attığı dış politika adımları, o devletin diğer devletler tarafından algılanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Öyle ki devlet tarafından dış politikada atılan adım birçok devleti kendisine yaklaştırırken ve aynı zihniyette düşünmelerine sebep olurken, birçok devletin de kendisinden uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Örneğin, Amerika'nın 1950'li yıllarda uyguladığı ırkçı politikaları, Afrika üzerinde Amerika'nın yumuşak gücünün azalmasına sebep olmuştur. Ayrıca ABD'nin 2003 yılındaki Irak İşgali ve geçmişteki Vietnam Savaşı, onun dünyadaki popülerliğinin azalmasına neden olmuştur. Buna karşılık, Asya ve diğer bölgelerdeki daha küçük ülkeler yumuşak güçten faydalanmışlardır. Öyle ki Güney Kore ve Tayland ekonomik ve demokratik ilerleme sayesinde birçok ülkeyi kendilerine çekmişlerdir.¹⁹ Dolayısıyla bu ülkelerin bu alanlarda sağladığı gelişmeler çekici bir unsur olarak, uluslararası arenadaki birçok devlet üzerinde bu ülkelere yönelik olumlu bir algının şekillenmesine neden olmuştur.

¹⁷ Nye, *ibid*, p. 13.

¹⁸ Demir, *age*, s. 63.

¹⁹ Nye, *ibid*, p. 13-89.

Joseph Nye, bu kaynaklar haricinde askeri ve ekonomik araçların da bir yumuşak güç kaynağı olarak kullanılabilmesine vurgu yapmıştır. Bu konuda Nye, kalkınma yardımlarının yumuşak gücün bir unsuru olarak kullanılabilmesini ifade etmiştir. Bu durum, hükümetin politikaları çerçevesinde yardım ve yatırım yapmayı, siyasi amaçlara ulaşma konusunda bir araç olarak kullanması dâhilindedir. Ayrıca Nye, ordunun da insani müdahale ya da herhangi bir barış operasyonunda kullanılması halinde bir yumuşak güç unsuru olabileceğini belirtmiştir.²⁰ Dolayısıyla bu doğrultuda, insan haklarına aykırı eylemlerde bulunan herhangi bir devlete başka bir devlet tarafından yapılabilecek bir müdahale, yumuşak güç çerçevesinde ele alınmaktadır.

Nye, yumuşak gücün kullanılmasının sert gücün kullanılmasından daha yavaş ve daha ağır olduğunu belirtmiştir. Ayrıca yumuşak gücün dünya üzerinde sert güce göre daha yaygın bir kullanımı olduğunu ifade etmiştir. Yumuşak güç kaynaklarının kullanımının ise belirli vasıtalar yoluyla yapıldığına vurgu yapmıştır. Bu vasıtaların ise hükümet harici organizasyonlar, medya ve sivil toplum örgütleri olduğu belirtilmiştir.²¹ Ancak bu vasıtaların bir kaynak olarak kullanılması için uluslararası toplum üzerinde büyük bir etki yaratabilecek kapasiteye sahip olmaları gerekmektedir.

3. Çin'in Yumuşak Güç Stratejisi

Yumuşak güç kavramının Çin üzerinde etkili olmaya başladığı tarih 1990'ların başıdır. Bu dönemde, Çin'de yumuşak güç konusunda birçok makale ve analiz kaleme alınmış ve 2000'li yıllarda bu konuda dergiler yayımlanmaya başlamıştır. Bu durum, yumuşak güç kavramının Çin sosyal bilimlerine girmesinde etkili olmuştur.²² Yumuşak gücün bu ülke gündeminde yer alması ise 2002 yılında Hu Jintao'nun devlet başkanı olması ile gerçekleşmiştir. Bu kavram daha sonra Çin'de git gide büyük bir popülerlik kazanmıştır. Bu durumda, yumuşak güç kavramının Çin'in Konfüçyanizm temelli zihin yapısına uzak olmamasının ve yumuşak gücün bu yapıyla uyumlu olmasının etkisi büyüktür. Öyle ki Konfüçyanizm, Çin'in sahip olduğu kültür ve medeniyetin etkisi ile komşularına ya da kendisine düşmanca bir tutumla yaklaşan halklara karşı yumuşak bir tavırda bulunması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu vurgu, yumuşak güç ile Konfüçyanizmin uyumunu açık bir şekilde göstermektedir.

²⁰ Demirtepe ve Özertem, *age*, s. 99.

²¹ Demir, *age*, s. 64.

²² Demirtepe ve Özertem, *age*, s. 101.

Çin için yumuşak güç, askeri ve güvenlik alanlarının dışında tutulan popüler kültür, kamu diplomasisi, ekonomik ve diplomatik kollar aracılığıyla yapılan yardım, yatırım ve çok taraflı kuruluşlara katılım anlamına gelmektedir. Çin, 1970, 80 ve 90'lı yıllarda dünya üzerinde kendisi hakkında var olan saldırgan, herhangi bir bölgede çıkan sorunlarla ilgilenmeyen ve başka devletlerle ilişki kurması güç olarak görülen bir ülke algısını değiştirmek amacıyla yumuşak güce büyük bir önem vermiş ve zaman geçtikçe de bu önemi arttırmıştır.²³ Dolayısıyla Çin'in dış politikasında uluslararası arenada kendisine yönelik var olan olumsuz algıyı değiştirmek amacıyla yumuşak gücü kullandığı görülmektedir.

Çin, yumuşak gücün kaynaklarını kendi politikalarında etkili bir şekilde kullanmıştır. Yumuşak gücün önemli bir kaynağı olan kültür, Çin tarafından yumuşak güç stratejisi çerçevesinde etkili bir unsur olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Öyle ki Çin, Güney ve Doğu Asya'da geniş bir coğrafyayı etkileyen 5000 yıllık bir gelenek ve kültür birikimine sahiptir.²⁴ Çin sahip olduğu bu kültür birikimini, tarih boyunca benimsediği inançlarla ve anlayışlarla birlikte birçok ülkeye yaymaya çalışmıştır. Ancak bu durum, Mao Zedong döneminde az da olsa sekteye uğramıştır. Öyle ki Çin Halk Cumhuriyeti'nin Mao Zedong tarafından kuruluş tarihi olan 1 Ekim 1949'dan itibaren²⁵ Çin'de devrimci bir devlet yapısı hâkim olmuş ve bu ülkede 1966-76 yılları arasında gerçekleştirilen kültür devriminin küresel olarak yayılmasına yönelik bir dış politika izlenmiştir.²⁶ Bu dış politikada Çin, Batı'ya ait kültürel öğelerin ve ideolojilerin (sosyalist) kendi ülkesinde yayılmasını önlemeyi ve dolayısıyla kendi kültürel unsurlarının yozlaşmasının önüne geçmeyi planlamıştır.²⁷ Ancak Mao döneminde içe kapalı bir politika izlenmiş ve bu durum, Çin kültürünün yükselmesi ile yayılması önünde büyük bir engel oluşturmuştur.²⁸ Ayrıca kültür devrimi, Çin'in büyük bir kaos ortamına sürüklenmesine sebep olmuş ve Çin dış politikasında düşünülenin aksine sonuçların ortaya çıkmasına neden

²³ Joshua Kurlantzick, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*, New Haven: Yale University Press, 2007, p. 6.

²⁴ Sait Yılmaz, "Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 1, 2008, s. 78.

²⁵ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 225.

²⁶ Mark Leonard, *China 1.0, China 2.0, China 3.0*, European Council on Foreign Relations, London, 2012, pp. 10-11.

²⁷ Kuala Lumpur ve Mehmet Özay, "Çin Kültür Devrimi'yle Hesaplaşamıyor", 10.05.2016, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-kultur-devrimiyle-hesaplasamiyor/573140>, Erişim: 14.11.2016.

²⁸ Ülke Arıboğan, *Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001, s. 284.

olmuştur.²⁹ Buna karşılık Deng Xiaoping döneminde, Deng'in reform süreci ve dışa yönelik uyguladığı açık kapı politikasının etkisiyle Çin kültüründe dinamik bir yükselme ve yayılma hareketi yaşanmıştır. Öyle ki bu dönemde yaşanan Tiananmen olayları, Çin'in dış politika yapıcılarını Çin için dünya üzerinde daha olumlu bir imaj yaratılması gerektiği konusunda zorlamıştır.

Yumuşak gücün önemli kaynaklarından biri olan kültür çerçevesinde Çinli liderler, Çin kültürünün derinliğinin yalnızca kendi toplumlarına değil, aynı zamanda diğer toplumlara da hitap ettiğini ifade etmekte ve Çin'in yeterince zengin kültürel çeşitliliğe sahip olduğunu dile getirmektedirler. Bu doğrultuda Çin, kendi kültürünü tanıtmaya ve siyasi mesajlar verme konusunda medyayı aktif olarak kullanmaktadır. Öyle ki China Radio International Çincenin dışında 43 dilde yayın yapmakta ve Çin'in resmi haber kanalı hem Çince hem de İngilizce yayın yapmaktadır. Yine kendi kültürünü uluslararası arenada tanıtmaya amacıyla Çince eğitim verilmesinden sorumlu olan Çin Ulusal Ofisi tarafından yönetilen 'Hanban' aracılığıyla, Çin düşünce sisteminin temel odak noktalarını oluşturan Konfüçyanizm³⁰ çerçevesinde eğitim veren Konfüçyüs Koleji ve Konfüçyüs Enstitüsü, birçok ülkede kurulmuştur. Daha sonra gerçekleştirilen öğrenci değişim programları aracılığıyla Afrika ve Güneydoğu Asya'dan birçok öğrenci Çin'e getirilmiş ve bu öğrencilere Çin tarafından burs verilmiştir. Ayrıca Çin tarafından başka ülkelere Çin'e staj için diplomatların getirilmeleri sağlanmış ve bu diplomatlara Çinli diplomatlar eşliğinde staj verilmiştir. Çin tarafından gelecekte politika belirlemede söz sahibi olacak olan bu diplomatlara verilen staj programları ile Çin'in olumlu imaja sahip bir ülke olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır.

Çin, yumuşak gücün bir kaynağı olarak kültürü kullanma çerçevesinde bu uygulamalar dışında, kültürünün tanıtımını uluslararası alanda yapmak ve ürünlerini uluslararası piyasada pazarlamak amacıyla birçok farklı ülkede düzenlenen festivallere katılmış ve ülkesinde 2008 Pekin Olimpiyatları ve Şanghay World Expo gibi platformlar oluşturarak uluslararası arenada kendi tanıtımını yapmıştır.³¹ Bunların dışında da dünya ülkelerindeki birçok önemli bilim adamlarına cazip teklifler sunmuş ve onların Çin üniversitelerine gelmelerini sağlamıştır.

²⁹ C. Tayyar Karadağ, "Mao'nun Çin'i", <http://politikakademi.org/2012/07/maonun-cini/>, Erişim Tarihi 14.11.2016.

³⁰ Arıboğan, *age*, s. 212-213.

³¹ Demirtepe ve Özerterem, *age*, s. 103.

2007 yılında gerçekleştirilen Komünist Parti 17. Ulusal Kongresi'nde dönemin Cumhurbaşkanı Hu Jintao tarafından yapılan bir konuşmada, yine Çin'in yumuşak gücü üzerinde kültürün önemli olduğuna dair vurgu yapılmıştır. Öyle ki Jintao, yaptığı konuşmada ülkenin yumuşak gücünün bir parçası olarak kültürün, halkın temel kültürel hak ve çıkarlarının daha iyi bir şekilde garanti altına alınması için geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu gelişim için ise Jintao, basın, yayın, radyo, film, televizyon, edebiyat ve sanat alanlarında gelişimin hızlandırılması, internet kültürünün geliştirilmesi ve halkın temel kültürel hak ile çıkarlarının güvence altına alınabilmesi için kar amacı gütmeyen kültür programlarının geliştirilmeye devam edilmesi konularına önem verilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.³² Bu söylemde medyaya, internete ve teknolojiye yapılan vurgu, yumuşak gücün kullanılması konusunda önemli çekicilik unsurlarının yaratılması ve insanların algılarının şekillendirilmesi konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir.³³ Dolayısıyla bakıldığında Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde kullandığı bir kaynak olan kültürün sadece Çin tarafından başka ülkelere yönelik yapılan faaliyetlerde değil, aynı zamanda ülke yöneticilerin söylemlerinde de ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Yumuşak gücün başka bir kaynağı olan siyasi değerler bağlamında birçok Batılı bilim adamı, Çin'in iç siyasi değerlerini eleştirerek, bu ülkede demokrasinin eksikliği ile özgürlüklerin ve insan haklarının sıklıkla ihlal edildiğine vurgu yapmaktadır. Bu durumların ise Çin'in yumuşak gücünü alt seviyelere taşıdığı ifade edilmektedir. Ayrıca birçok insan Çin'in halen otoriter bir rejime sahip olduğuna inanmaktadır. Bu durumun nedeni, Çin'in otoriter yapısı, zaman zaman azınlıklara yönelik uyguladığı baskıcı politikalar ve Çin'in geçmişte yaşanan birçok olayda demokrasi ve insan hakları konusunda gösterdiği olumsuz tavidir. Öyle ki Çin, ülke yönetiminde demokratik bir yapıyı benimsemenin yerine tek parti sistemini devam ettirmekte ve Batılı değerlerin kendi ülkesi üzerinde yayılmasını engellemeye çalışmaktadır.³⁴ Ayrıca Çin basın üzerindeki kısıtlamalar ve ülkede basının özgür olmaması durumları ile de ülke toplumunun dışa açılmasını engellemeyi amaçlamaktadır.³⁵ Bu durumlar ise doğal olarak

³² Xinhua, "Hu Jintao Calls for Enhancing Soft Power of Chinese Culture", 15.11.2007, <http://en.people.cn/90002/92169/92187/6283148.html>, Erişim: 17.11.2016.

³³ Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s. 140.

³⁴ Xin Li and Verner Worm, "Building China's Soft Power for a Peaceful Rise", *Journal of Chinese Political Science*, (Kasım 2010), p. 77.

³⁵ Fatih Sezgin, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Basın Hürriyeti", 09.03.2014, <http://akademikperspektif.com>.

Çin'in politikalarının birçok ülke tarafından eleştirilmesine ve Çin'in ev sahipliğini yaptığı 2008 Pekin Olimpiyatları gibi organizasyonların birçok ülke tarafından boykot edilmesine sebep olmuştur. Ayrıca bu durumlar, Çin'in yumuşak gücünün zayıflamasına neden olmuştur.³⁶

Kendisine siyasi değerler konusunda yapılan eleştirilere bir karşılık olarak Pekin, Çin'in uluslararası konuları ve özellikle insan hakları konusunu önemseydiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, Çin'in egemenlik ve insan hakları konusundaki mevcut fikirlerinin değişmekte olduğunu ifade etmektedir. Bu durum ise Çin'in özellikle Afrika politikasında bir olgunlaşma ve gelişim olarak görülmektedir.³⁷ Ayrıca Çin birçok ülke tarafından yapılan eleştirilere rağmen, uluslararası topluma “barış içinde bir arada yaşama” ilkesine önem verdiğini gösteren faaliyetlerde bulunmaya çalışmaktadır. Bu durumlar, Çin'in kendisine insan hakları konusunda yapılan eleştirilere karşılık olarak, uluslararası alanda saygınlığını arttırmaya çalıştığının bir göstergesidir. Dolayısıyla bakıldığında yumuşak gücün önemli bir kaynağı olan siyasi değerlerin Çin'in yumuşak güç stratejisini güçlendirmekten ziyade zayıflatan bir unsur olduğu ve Çin'in bu durumu engellemeye çalıştığı görülmektedir.

Yumuşak gücün diğer bir kaynağı olan dış politika kullanımı çerçevesinde Çin, daha çok işbirliğini öne çıkaran hamleler yapmaktadır. Öyle ki Çin, dünya ülkelerine dış politikada çatışmadan uzak, işbirliğine yakın bir ülke görüntüsü vermeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Çin, dış politika vizyonunu ‘uyumlu bir dünyanın inşa edilmesi’ sloganı ile taçlandırmış ve bu doğrultuda büyük küresel güçlerle ve komşularıyla işbirliğine dayalı ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bakıldığında Çin'in dış politikasında işbirliği ve barış yanlısı bir ülke olmak için ise bölgesel ve uluslararası kurum ve kuruluşlarda aktif bir rol oynamaya çalıştığı görülmektedir. Bu kuruluşlara, ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği), Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü, Şanghay İşbirliği Örgütü, Çin-Afrika İşbirliği Forumu ve daha birçok organizasyon örnek verilebilir.³⁸ Bütün bunların dışında Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde dış politikayı kullanımında, birçok ülkeye yönelik yaptığı kalkınma

com/2014/03/09/cin-halk-cumhuriyetinde-basin-hurriyeti/, Erişim:13.11.2016.

³⁶ Joseph Nye, “Çin'in Yumuşak Güç Potansiyeli”, 17.08.2015, <http://www.surecanaliz.org/tr/makale/joseph-nye-cinin-yumusak-guc-potansiyeli>, Erişim: 14.11.2016.

³⁷ Jing Men and Benjamin Barton, *China and the European Union in Africa: Partners or Competitors*, Ashgate Publishing Company, İngiltere, 2012, pp. 105-127.

³⁸ Demirtepe ve Özerterem, *age*, s. 105.

yardımlarının, insani yardımların ve ülkelerle kurduğu karşılıklı çıkara dayanan ekonomik ilişkilerin etkisinin de payı büyüktür.

4. Çin'in Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Afrika ile İlişkileri

Çin'in Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinin temeli 1950'li yıllara dayanmaktadır. Özellikle 1955 yılında Çin ve Afrika ülkelerinin bir araya geldikleri Bandung Konferansı, ikili ilişkilerin kurulması yönünde bu ülkelere büyük bir fırsat sağlamıştır. Bu konferans sonrası, Çin'in Afrika ülkelerine yönelik başarılı yatırımlar yapması ve bu yatırımların Afrika ülkeleri tarafından kabul görmesi durumu, ülkeler arasındaki ilişkilerin daha yakın bir boyuta gelmesine sebep olmuştur. Özellikle Çin liderleri tarafından Afrika kıtasına gerçekleştirilen gezi ve ziyaretlerde dile getirilen 'yoksul dostlar' söylemi ile Çin ve Afrika'nın ortak yönlerine dikkat çekilmeye çalışılmış ve bu ziyaretlerde Çin'in sahip olduğu nüfus ve yüzölçümüne ilişkin büyük bir güç statüsüne sahip olduğu yönünde vurgular yapılmıştır.³⁹ Çin'in, Afrika ülkeleri ile ilişkilerinin olumlu bir şekilde ilerlemesinde, yapılan bu vurguların dışında, Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde izlediği politikaların etkisi büyük olmuştur. Bu strateji çerçevesinde Çin, Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde yumuşak gücün üç temel kaynağını başarılı bir şekilde kullanmaya çalışmıştır.

4.1. Kültür

Çin, kültürü yumuşak güç stratejisi çerçevesinde bir kaynak olarak kullanma amacı doğrultusunda kendisi gibi geçmişte Batı sömürgeciliği nedeniyle birçok sıkıntı yaşamış olan Afrika kıtasındaki ülkelerde⁴⁰ kültürünün ve ideolojisinin yayılması amacı ile 1970'li yıllarda bu kıtada yeni bağımsızlığını kazanan birçok ülkeye öğretmen, mühendis ve doktor göndermiştir.⁴¹ Çin özellikle Afrika kıtasındaki, Mali, Somali, Kongo, Cezayir, Mısır, Tanzanya ve Tunus gibi ülkelere gönderdiği bu öğretmenler aracılığıyla, bu kıtada kendi eğitim sistemini kurmayı hedeflemiştir.⁴² Ayrıca Çin kendi düşünce sisteminin ve ahlaki yapısının temelini oluşturan, eğitimin ahlak bilgisi olduğunu, ahlaksal iyiliğin merkezini insan sevgisi olduğunu, atalar kültürüne bağlı bir Çin Medeniyeti kurulmasını savunan

³⁹ Mürsel Bayram ve Hüseyin Emiroğlu, "Afrika'da Artan Çin Nüfuzunun Çok Yönlü Sonuçları", *The Journal of Academic Social Science*, Sayı: 28 (Temmuz 2016), s. 503.

⁴⁰ Altay Atlı, "Çin'in Afrika Açılımı", 20.02.2007, <http://www.sarkeksresi.com/arsiv/070220cinafrika.htm>, Erişim:14.11.2016.

⁴¹ Yalın Alpay, "Çin Afrika'da Ne Yapıyor?", *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, (2011), s. 9.

⁴² Robert I. Rotberg, *China into Africa*, Brookings Institution Press, Washington, 2008, p. 28.

Konfüçyüsçülüğün Afrika ülkelerine yayılması için bu ülkelerde enstitüler kurmuştur.⁴³ Öyle ki 2007 yılında Afrika kıta ülkelerinde toplam 6 tane Konfüçyüs Enstitüsü açılmıştır. Daha sonra sayısı artan bu enstitüler Afrika’da, Tunus, Sudan, Mali, Mısır, Kenya, Nijerya, Zambiya, Ruanda ve daha birçok ülkede yer almıştır. Bu enstitüler aynı zamanda dünya üzerinde Batı dillerinin öneminin artmasına karşılık olarak, Çincenin uluslararası arenada ve doğal olarak Afrika ülkeleri nezdinde çekiciliğini arttırmaya çalışmıştır. Bu noktada Çin, ana dilinin ve kültürünün Afrika kıtasında yayılması için bu kıta ülkelerinde 2004 yılından itibaren birçok kültür merkezi açmaya başlamıştır.⁴⁴ Bu kültür merkezleri ile Çin, ana dilinin ve kültürel değerlerinin Afrika ülkeleri üzerinde benimsenmesini ve bu ülkelerin benimseyeceği değerler doğrultusunda Çin’e yakın dış politikalar oluşturabilmelerini amaçlamıştır.

Çin, kendi kültürünün Afrika ülkelerinde yayılması amacıyla bu ülkeler ile eğitim alanında işbirliği yapmaya çalışmıştır. Öyle ki bu ülkelerdeki en prestijli üniversitelerde birçok Çinli akademisyen ve öğrenci yer almaktadır.⁴⁵ Aynı şekilde Afrika ülkelerinde yaşayan öğrencilerin birçoğuna Çin kurumları tarafından burs ve ders verilmektedir. Bu doğrultuda Pekin’in en önemli iki üniversitesi olan Pekin ve Tsinghua Üniversitelerinde açılan Kamu Yönetimi Yüksek Lisans programına Afrika kıtasındaki 16 ülkeden 42 öğrencinin katılımına izin verilmiştir. Ayrıca 2006 yılı itibariyle Afrika ülkeleri öğrencilerine verilen burs kotasında büyük bir artış yapılmıştır. Bu artışın devamında ise 2009 yılı itibariyle toplam 4000 Afrikalı öğrenci Çin’de burs görme imkânına sahip olmuştur.⁴⁶ 2013 yılının sonunda ise Çin’e Afrika’dan burslar aracılığı ile gelen öğrencilerin sayısı otuz beş bini geçmiştir. Çin tarafından Afrikalı öğrencilere verilen bu burslar, Çin-Afrika ilişkilerindeki iletişimin artmasına sebep olmuştur.⁴⁷ Ayrıca Çin ve Afrika ülkeleri arasında geliştirilen gençlik programları çerçevesinde birçok Çinli öğrenci Afrika’nın Tunus, Gana, Etiyopya gibi birçok ülkesinde eğitim, spor ve sağlık alanlarında gönüllü olarak görev almaya başlamıştır.⁴⁸ Bununla birlikte Çin tarafından Afrikalı ülkelere

⁴³ Men-Barton, *ibid*, pp. 167-187.

⁴⁴ Seriyeye Sezen, “Küresel Bir Güç Olma Yolundaki Çin”, *Mülkiyeliler Birliği Yayını*, (2011), s. 1010-1011.

⁴⁵ İbrahim Tıgılı, “Afrika’da Konfüçyüs Olmak”, *Gerçek Hayat Dergisi*, (Ekim 2016), s. 1.

⁴⁶ Sezen, *age*, s. 1013.

⁴⁷ “Çin’in Afrika Kıtasıyla Derinleşen İlişkileri”, <http://akademikperspektif.com/2015/06/26/cinin-afrika-kitasiyla-derinlesen-iliskileri/>, Erişim: 14.11. 2016.

⁴⁸ Sezen, *age*, s. 1013.

yönelik 900'ün üzerinde sosyal projeler gerçekleştirilmiş ve bu ülkelere 16 binin üzerinde sağlık görevlisi gönderilmiştir.⁴⁹ Çin, Afrikalı ülkelere birçok alanda verdiği bu destekler ile kıta halkının gözünde kendisine yönelik olumlu bir imaj çizmeye çalışmıştır.

Çin, kültürünün Afrika kıtası ülkelerinde yayılması konusunda medyayı da aktif bir araç olarak kullanmıştır. Öyle ki Çin'in bu kıtada birçok dilde yayın yapan radyo istasyonları, televizyon kanalları ve haber ajansı bulunmaktadır. Özellikle 2012 yılında yayına başlayan ve yayın dili İngilizce olan CCTV Africa, Afrika'da birçok belgesel ve sohbet programları düzenlemektedir. Ayrıca Çin, Afrika ülkelerindeki gazetecilerin bilgi kaynaklarını arttırmaları konusunda onlara da burs imkânı sunmakta ve bu ülkelerde China Daily-Africa Weekly isimli bir gazeteyi haftalık olarak yayımlamaktadır. Ancak Çin tarafından yapılan bu faaliyetlerde, Afrika ülkelerinde etkili olan Çin destekli basının yine kendisi tarafından kapsamlı bir şekilde kontrol edilmesi ve dolayısıyla izlediği politikalar çerçevesinde bu ülkelerde kendi sahip olduğu değerlerin kontrollü bir şekilde yayılması amacı yatmaktadır. Bu durumu kanıtlayan durum ise Kenyalı bir gazetecinin, herhangi bir programı direk canlı yayında yapmadıklarını, tüm üretilen çalışmaların önce Pekin tarafından kontrol edildiğini, daha sonra yayının oradan yapıldığını, gazetecilerin Çin'e çalışma yöntemleri konusunda ders almak için gitmelerinin gerektiği ve Çin tarafından sansürsüz hiçbir şeyin yayınlanmasına izin verilmediğini belirten açıklamalarıdır.⁵⁰ Bu durumda, genel olarak Afrika'daki birçok ülkede Çin'in kendi çıkarlarının ve kültürel değerlerinin, başka ülkelerin (özellikle Batı'nın) değerleri ile kültürel unsurları tarafından yok edilmemesi amacı ile medyayı bu kıtada büyük oranda kontrol altına aldığı söylenilebilir.

4.2. Siyasi Değerler

Yumuşak gücün diğer bir önemli kaynağı olan siyasi değerler, Çin'in Afrika ülkelerine yönelik uyguladığı politikada ayrı bir yere konmuştur. Ancak Çin, Afrika ülkelerine yönelik izlediği politikalar nedeni ile uluslararası arenada birçok eleştiri almıştır. Bu eleştirilerden biri, Çin'in Sincan Uyгур Bölgesi'nde ve Tibet'te insan haklarına yönelik yaptığı

⁴⁹ Dilara Ünüvar, "Çin'in Afrika'daki Varlığı ve Bunun Batıdaki İz Düşümü", 15.10.2015, <http://www.iktisadi.org/cinin-afrikadaki-varligi-ve-bunun-batidaki-iz-dusumu.html>, Erişim: 15.11.2016.

⁵⁰ "Çin Medyası Afrika'da", 11.01.2013, <http://www.dw.com/tr/%C3%A7in-medyas%C4%B1-afrikada/a-16514610>, Erişim: 15.11.2016.

ihlaller ve uyguladığı baskı politikalarıdır. Bu eleştirilerden bir diğeri, Çin'in kendi ülke sınırları içerisinde ve siyasi sisteminde hukukun üstünlüğünün inşa edilememiş olmasıdır. Esasında bu duruma birçok Çinli uzmanda katılmış ve onlar da diğer eleştirmenler gibi Çin'de hukukun üstün olduğu bir yapının inşa edilememesinin sebebi olarak, ülkedeki parti yapılanmasını ve Konfüçyüs düşünce sisteminin temelinde yer alan hiyerarşik yapılanmanın ülke içindeki etkisini görmüşlerdir. Öyle ki Çin'deki parti liderleri, genel olarak kendilerini hukukun üstünde gördükleri için ülkede birçok yolsuzluk olayına karışmışlardır. Bu durum ise Çin'de düzensiz bürokratik yapının hiyerarşik bir mekanizmaya sahip olmasını beraberinde getirmiş ve hukuk üstünlüğünün önünde önemli bir engel olmuştur.⁵¹ Dolayısıyla Çin'in kendi siyasi sisteminde hukukun üstünlüğünü inşa edememesi, onun Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde de bu kavramı çok fazla ön plana çıkaramamasına sebep olmuştur. Ancak bu durum, Afrika ülkeleri için önemli bir konu olarak görülmemiştir. Öyle ki Afrika ülkeleri için Çin, Batı devletleri gibi kendileri ile herhangi bir ilişki kurmadan insan hakları ve demokrasiyi temel alan yapıların bu ülkelerde var olmasını bir şart olarak önlerine koymadan, bu ülkelere birçok alanda katkıda bulunmakta ve bu durum ise Afrika ülkelerinin işine gelmektedir.⁵² Dolayısıyla Çin'in siyasi değerleri Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde çok etkili bir kaynak olarak kullanmaması durumu, Çin'in bu kıtadaki yumuşak gücünü çok etkilememiştir. Ancak Çin yine de uluslararası toplumda ve Afrika kıtasında sorumlu ülke algısına sahip olmak için bu kıtada siyasal değerlere önem verme konusunda çabalamış ve olaylardaki tutumunu değiştirmeye çalışmıştır.

Çin'in uluslararası toplum tarafından evrensel siyasi değerleri önemsemediği konusunda eleştiri almasının önemli bir nedeni, çoğunlukla Çin'in bu kıta üzerinde çıkan olaylarda ve kendi ülkesinde çıkan olaylarda sergilediği tavır olmuştur. Öyle ki Çin, kendi siyasi değerlerini şekillendirmedi temel kaynak olarak aldığı Konfüçyüsçülük anlayışı çerçevesinde, tarih boyunca insan hakları kavramını Batı'nın kendisine empoze etmeye çalıştığı bir kavram olarak görmüştür.⁵³ Bu nedenle Çin, Afrikalı ülkeler ile kurduğu diyaloglarda demokratik yönetim, insan hakları ve sosyal sorumluluk gibi değerleri ön planda tutan sistemleri işbirliği içinde

⁵¹ Kadir Temiz, "Çin Siyasi Sistemi ve Çin'in Yeni Dönem Yöneticileri", <http://www.dunyabulteni.net/haber/237145/cin-siyasi-sistemi-ve-cinin-yeni-donem-yoneticileri-kadir-temiz>, Erişim:16.11.2016.

⁵² Atlı, *age*, s. 1.

⁵³ Arıboğan, *age*, s. 212-213.

olduğu ülkelere dayatma konusunda oldukça isteksiz olmuştur.⁵⁴ Bunun dışında Çin, Afrika'da Mugabe ve El-Beşir gibi liderleri destekleyerek otoriter rejimleri bu kıtada meşrulaştırmış,⁵⁵ anti-demokratik rejime sahip olan birçok ülkeye silah satışı yapmış ve bu nedenle uluslararası toplum nezdinde birçok eleştiriye maruz kalmıştır.⁵⁶ Ancak Pekin'in bakış açısına göre Çin, Afrika kıtasına yönelik geliştirdiği politikalarda uluslararası konuları ve özellikle insan hakları konularını önemsemektedir. Öyle ki Çin bu doğrultuda, neo-liberal politika açıklamalarına sahip bir organizasyon olan NEPAD'a (Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık) açık bir şekilde destek vermektedir.⁵⁷ Dolayısıyla bu duruma bakıldığında Çin'in, kendi ülkesinde ve bu kıtada yaşanan birçok olayda insan hakları ve demokrasi gibi kavramları kendi halkına ve Afrika'da işbirliği içinde olduğu ülkelere yöneltme konusundaki isteksiz bir tutum sergilediği, fakat yine de kendisine yönelik eleştirileri kabul etmediği görülmektedir.

Çin'in birçok ülkeye göre, kendi ülkesinde insan haklarını önemsemediğinin ve bu yönde bir tavır sergilediğinin örneklerden belki de en önemlisi Tiananmen Olayı'dır. 14 Haziran 1989 tarihinde uluslararası bir mesele haline gelen Tiananmen olayında⁵⁸ Çin'in sergilediği tavır, onun insan hakları kavramını politikasında etkili bir yere koymadığının en açık göstergelerinden birisi olmuştur. Öyle ki bu olaya bakıldığında, 15 Nisan'da Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Hu Yaobang'ın ölümü sonrasında Çinli öğrenciler Hu'yu anmak amacı ile Tiananmen meydanında toplanmışlardır. Ancak öğrenciler tarafından gerçekleştirilen bu toplanmanın amacı daha sonra değişiklik göstermiştir. Bu öğrenciler ülkede yapılan reformların hızlandırılması, yolsuzlukla mücadele edilmesi, özgürlüklerin garanti altına alınması ve basın ile ilgili bir kanun çıkarılması için hükümete yönelik bir bildiri yayımlamışlardır. Ayrıca bu öğrenciler, rejimi eleştiren çeşitli gösterilerde bulunmuşlardır. Bu durum karşısında dönemin lideri Deng, önce diyalog yoluyla bu sorunun çözülebileceği yönünde bir tavır sergilemiştir. Ancak bu olayın gittikçe büyümesi ve Doğu Avrupa'da komünizmin çökmesi sonrasında Çin, endişeye kapılarak

⁵⁴ Alpay, *age*, s. 14.

⁵⁵ Bayram, Emiroğlu, *age*, s. 512.

⁵⁶ Atlı, *age*, s. 1.

⁵⁷ Men-Barton, *ibid*, pp. 105-127.

⁵⁸ Nuriye Hidayet Ekrem, *Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası*, ASAM Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003, s. 30.

bu olayı çok sert bir şekilde bastırmıştır.⁵⁹ Bu durumun sonucunda ise birçok öğrenci hayatını kaybetmiş ve uluslararası ortamda birçok ülke tarafından Çin'e ekonomik ve askeri ambargo uygulanmıştır.⁶⁰ Dolayısıyla Tiananmen olayı sonrasında, uluslararası arenada Çin'in insan hakları ile demokrasiye hiç önem vermediğine dair olumsuz bir algı hâkim olmuştur. Bu durum ise Çin'in dünya üzerinde yumuşak gücünün zayıflamasına sebep olmuştur.

Dünya üzerinde yine birçok ülkeye göre, Çin'in insan haklarını önemsemediğine dair bir başka örnek ise Çin'in Afrika kıtasında yaşanan krizlerdeki tutumudur. Bu krizlerden ön plana çıkan, bölgede etkisini 2003 yılından itibaren sürdüren Darfur Krizi'dir. Burada yaşanan krizin başlıca nedenleri, hükümetin bölge kalkınmasını dikkate almaması ve bölgede yaşayan etnik ve dini gruplar arasındaki gergin ilişkilerdir.⁶¹ Darfur'da başlayan bu kriz önceleri uluslararası ortamda çok fazla dikkate alınmamıştır. Ancak daha sonra Sudanlı öğrencilerin çabaları ile bu soruna dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda, Amerika Dışişleri Bakanı Colin Powell, bölgeye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretinde Powell, bölgede yaşananların uluslararası medyaya yansıtılmasını sağlamıştır. Bu gelişmelerden sonra 2004 yılında BM Güvenlik Konseyi, Darfur Krizi kapsamında bir görüşme gerçekleştirmiştir. Yapılan bu görüşme sonrasında Darfur'a BM Güvenlik Konseyi tarafından bir araştırma komisyonu gönderilmiştir. Bu komisyon 2005 yılında konuyla ilgili olarak hazırladığı raporda, Darfur'da 1,5 milyondan daha fazla insanın evinden edildiğini, burada sivillere yönelik şiddet içerikli hareketlerde bulunulduğunu ve bu bölgede birçok mülteci yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca raporda Darfur'da yaşananların bir savaş suçu olduğu belirtilmiştir.⁶² ABD, Darfur'da yaşananların bir soykırım olduğunu iddia etmiştir. BM Güvenlik Konseyi ise bu olaya karşılık, Darfur'a müdahale edilmesi yönünde bir karar almıştır. Ancak Çin, Sudan hükümetinin rızası olmadan Darfur'a bir müdahalede bulunulması kararına karşı çıkmış ve Sudan'ın bu krizi kendi sınırları içerisinde çözmesi gerektiğini öne sürmüştür.⁶³ Ayrıca Çin, Sudan

⁵⁹ Barış Adıbelli, *Pax Sinica Çin'in Dünya Düzeni*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 54.

⁶⁰ Marc Lanteigne, *Chinese Foreign Policy*, Routledge, USA, 2009, p. 96.

⁶¹ Robert O. Collins, "The Disaster in Darfur in Historical Perspective", *The Journal of Conflict Studies*, Vol: 3 (2006), pp. 25-43.

⁶² Hasan Öztürk, "Darfur veya Bir Krizi İsimlendirme Sorunu", *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://www.bilgesam.org/incele/736/-darfur-veya-bir-krizi-isimlendirme-sorunu/#.VzHfeYSLTIU> Erişim: 17.11.2016.

⁶³ Rainer Sütfeld, "BM'den Darfur Misyonuna Onay", <http://www.dw.com/tr/bmden-darfur-misyonuna->

hükümeti ile yakın ilişkilere sahip olması nedeniyle burada yaşanan soruna karşılık olarak, Sudan hükümetine sorunun barışçıl yollardan çözülmesi gerektiği konusunda bir öneri sunmuştur. Bu gelişmelerden sonra Çin, Sudan ile olan ilişkilerini karşılıklı olarak devam ettirmiş ve Sudan'ın kendisine olan borcunu silmiştir. Çin'in bu tutumu, birçok devlet tarafından Darfur'da insanlara karşı yapılan şiddet eylemlerine, bu olayda insan haklarının çiğnenmesine ve Afrika kıtasında anti-demokratik rejimlerin var olmasına sessiz kaldığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Ancak Çin bu eleştirileri yumuşak güç stratejisi çerçevesinde uluslararası dönüşümü ve uluslararası arenada kendisine yönelik olumsuz algıların silinmesi konusunda bir engel olarak görmüş ve o yüzden de daha sonra bu olaya yönelik tutumunu değiştirmiştir. Öyle ki Çin, değişen tutumu ile Darfur'a BM birliklerinin konuşlandırılması konusunda Sudan'ı ikna etmiştir.⁶⁴ Çin bu ikna durumunu diplomasi yoluyla, yani hiçbir yaptırım kararı olmadan yapmıştır. Bu durum ise Çin'in uluslararası arenada saygınlığını arttırmış ve dolayısıyla onun yumuşak güç siyasetini yükselten bir hamle olmuştur.

Bütün bunların dışında, Çin'in kendi karakterinde önemli bir unsur olarak gördüğü müdahale etmeme (non-intervention) ilkesi, onun Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde yumuşak gücün bir kaynağı olarak siyasi değerleri savunmasında ve bu yönde hareket etmesinde, Çin'i zaman zaman zor bir duruma sokmuştur. Bu durumun en açık örneklerinden biri Libya'da yaşanan olaylardır. Öyle ki Tunus'ta başlayan Yasemin Devrimi isimli halk ayaklanmasının ortaya çıkması ve bu ayaklanmanın birçok ülkeye yayılması sonrasında birçok ülke liderinin devrilmesi durumu, Libya'ya da yayılmış ve burada bir iç savaşın çıkmasına neden olmuştur. Ancak Libya'daki lider Muammer Kaddafi, yönetimi bırakmak istememiş ve bu doğrultuda ülkedeki ayaklanmayı orantısız güç kullanarak etkisiz hale getirmek istemiştir.⁶⁵ Bu durum sonrasında BM Güvenlik Konseyi, 26 Şubat 2011 tarihinde Libya hükümetine karşı yaptırım kararı almak amacı ile toplanmıştır.⁶⁶ Bu doğrultuda Konsey tarafından Libya'ya silah ambargosu uygulanması, Kaddafi'nin sahip olduğu mal varlığının dondurulması, Kaddafi'ye seyahat yasağı getirilmesi, Libya'da uçuşa

onay/a-2717310 Erişim: 17.11.2016.

⁶⁴ Men and Barton, *ibid*, pp. 105-127.

⁶⁵ Fatma Çoban, "Afrika'daki Değişim Rüzgârı ve Libya Müdahalesine Çin'in Tutumu", *2023 Dergisi*, Sayı:120, (2011), s. 34-35.

⁶⁶ Erkin Ekrem, "Libya Saldırısı ve Çin'in Tutumu", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, <http://www.sde.org.tr/tr/author-detail/libya-saldirisi-ve-cinin-tutumu/770>, Erişim: 17.11.2016.

yasak bir bölge oluşturulması ve burada yaşayan sivillerin korunması amacı ile bölgedeki tüm yetkilerin BM üyelerine verilmesi kararları görüşmelerde kabul edilmiştir. Alınan bu kararlardan oluşan tasarı, BM Güvenlik Konseyi'nde oylamaya sunulmuş, Çin yapılan bu oylamada ret oyu vermemiştir.⁶⁷ Çin'in böyle bir duruş sergilemesinin nedeni, yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Afrika ülkeleri ile arasını bozmak istememesi, Batı ile olan ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamak istememesi ve Çin'in insan haklarını önemsemediğine dair uluslararası arenada herhangi bir görüşün hâkim olmasını istememesidir. Ancak Çin, Libya İç Savaşı'nda gösterdiği tutumdan farklı olarak Suriye İç Savaşı'nda gösterdiği tutum ve uluslararası arenada kendisine yönelik oluşan insani müdahaleye karşı ülke olduğu algısı nedeniyle birçok eleştiri almıştır. Öyle ki Çin, Suriye'de ortaya çıkan ve Libya'ya oranla daha fazla şiddet içeren olaylara ilişkin BM Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisini kullanmış⁶⁸ ve kendisine yapılan eleştirilere karşılık olarak ise Suriye halkının menfaatlerine saygı duyduğunu ve Çin'in tarafsız bir şekilde uluslararası normlara uygun davrandığını ifade etmiştir.⁶⁹ Çin'in Suriye ve Libya konusunda bu farklı duruşu sergilemesinin nedeni ise Çin'in Suriye'de askeri üsse sahip olma ve bu ülkeden önemli oranda petrol ihraç etme gibi hayati çıkarlarının olmamasıdır. Buna karşılık, Libya'nın Çin için özellikle ekonomik çıkarlar bakımından öncelikli bir ülke konumunda olması ve burada ortaya çıkan herhangi bir krizde Çin'in yatırımlarının büyük zarar görmesidir.⁷⁰ Bütün bu olaylarda görüldüğü gibi Çin, yumuşak güç stratejisi çerçevesinde, geçmişe nazaran gittikçe Afrika kıtasında ortaya çıkan birçok olayda, kendisine yönelik uluslararası toplumda var olan insan haklarını ihlal eden ve temel hak özgürlüklerin kısıtlandığı herhangi bir olaya müdahale etmeye izin vermeyen bir ülke olduğu algısını değiştirmeye çalışmaktadır.⁷¹ Bu nedenle de kıtada yaşanan olaylarda bu siyasi değerlere önem verdiğini gösteren yumuşak güç hamleleri yapma konusunda çabalamaktadır.

⁶⁷ Çoban, *age*, s. 35.

⁶⁸ Halil Kürşad Aslan, "Yükselen Çin Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, Sayı:1, (2014), s. 53.

⁶⁹ Erkin Ekrem, "Çin'in Veto Kararı ve Suriye Endişeleri", 10.02.2012, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/cinin-veto-karari-ve-suriye-endiseleri/1047>, Erişim: 10.06.2017.

⁷⁰ Özlem Zerrin Keyvan, "Çin'in Suriye Politikası", 10.02.2017, <https://ankasam.org/cinin-suriye-politikasi/>, Erişim: 10.06.2017.

⁷¹ Ceren Ergenç, "Çin'in Yükselişi", https://www.academia.edu/7172164/Cinin_Yukselisi_-_kitap_bolumu, Erişim: 18.11.2016.

4.3. Dış Politika

Yumuşak gücün başka bir önemli kaynağı olan dış politikayı Çin, yumuşak güç stratejisi çerçevesinde etkili bir araç olarak kullanmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Çin, dış politika yaklaşımını, barış içinde bir arada yaşama, barışçıl kalkınma, karşılıklı yarar ilkesi çerçevesinde ekonomik ilişkiler ve çatışmaların barışçıl bir şekilde çözümü olmak üzere 4 temel üzerine inşa etmiştir.⁷² Bu doğrultuda, 1954 yılında Çin’de dönemin Başbakanı olan Zhou Enlai, dış politikada barış içinde yaşama hedefi çerçevesinde beş ilke oluşturmuştur. Zhou Enlai tarafından oluşturulan bu ilkeler, egemenlik konusunda karşılıklı saygı, bölgesel bütünlük, karşılıklı saldırmazlık, müdahale etmeme, eşitlik ve karşılıklı yararır.⁷³ Çin, dış politikasında bu ilkeler aracılığıyla, genel olarak ülkelerle ve uluslararası topluluklarla işbirliğine dayalı ilişkiler kurmayı ve daha sonra bu ilişkileri geliştirmeyi hedeflemiştir. 1997 yılından itibaren Çin, yumuşak güç stratejisini ‘kazan-kazan’ (win-win) olarak belirlemiş ve Afrika ülkeleri ile yapılan bütün ilişkilerde karşılıklı kazanımlar elde etme hedefine odaklanmıştır. Dolayısıyla Çin’in bu stratejisi ve onun Afrika ülkeleri ile olan ilişkileri, Zhou Enlai tarafından belirlenen bu beş ilke çerçevesinde oluşturulmaya çalışılmıştır.

1960’lı yıllarda Çin, Afrika ülkelerinin birçoğunda yönetiminden memnun olmadığı Afrikalı liderleri şiddet kullanarak etkisiz hale getirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Çin, birçok Afrika ülkesinde halk tarafından hükümete karşı çıkarılan ayaklanmalara destek vermiştir. Çin’in bu tutumuna karşılık olarak, 1965 yılında, Gana, Tunus, Burundi ve daha birçok Afrika ülkesi, Çin ile olan diplomatik ilişkilerini kesmişlerdir.⁷⁴ Ancak daha sonra Çin bu Afrika ülkeleri ile bozulan ilişkilerini düzeltmek için Afrika kıta ülkelerine yönelik önemli yardımlar yapmaya başlamış ve yapılan yardımlarda ‘karşılıklı yarar’ ilkesini ön plana çıkarmıştır. Çin’in Afrika ülkeleri ile olan ekonomik ilişkilerinde ‘karşılıklı yarar’ ilkesini ön plana çıkarmasının nedeni, yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Afrika ülkeleri üzerinde ekonomiyi çekici bir unsur olarak kullanma amacının dışında, Afrika ülkelerinden başta petrol olmak üzere birçok hammadde ve doğal kaynak alması ve kendi ihracatçılarına bu ülkelerde

⁷² Demirtepe, Özertem, *age*, s. 105.

⁷³ Men and Barton, *ibid*, pp. 147-167.

⁷⁴ Altuğ, *age*, s. 181-182.

pazar bulmasıdır.⁷⁵ Öyle ki Çin, Angola ve Sudan'dan petrol ihtiyacını, Zambiya'dan bakır ihtiyacını, Gabon'dan mangan, Kongo'dan kereste ve daha birçok Afrika ülkesinden çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaktadır.⁷⁶ Buna karşılık Çin, Batı devletlerinin sağlayabileceğinden daha uygun şartlarda bu ülkelere altyapı ve yardım desteği sağlamakta ve bu kıtada önemli demiryolu projeleri gerçekleştirmektedir.⁷⁷ Özellikle bu kıtada Çin tarafından yapılan Tanzanya-Zambiya (TAZARA) demiryolu projesine büyük bir maliyet ödenmesi bu konunun en güzel örneklerinden biridir.⁷⁸ Öyle ki bu proje, Çin'in Afrika toplumu tarafında büyük bir çekiciliğe sahip olması üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Çin tarafından yumuşak güç stratejisi çerçevesinde başka bir dış politika adımı olarak, Afrika ülkelerine yönelik kalkınma yardımları yapılmış ve bu ülkelerle Çin arasında ekonomik alanda anlaşmalar yapılmıştır. Ancak Çin, Afrika ülkelerine yönelik yaptığı yardımlar konusunda da Batılılar tarafından eleştirilmiştir. Bakıldığında Çin'in Afrika'ya yardımı, Afrikalı ülkelerin ekonomilerini ve onların yaşam standartlarını geliştirmeyi, karşılıklı yarar ilkeleri ve her iki tarafın da yapılan işbirliğinden kazançlı çıkması doğrultusunda amaçlamaktadır. Bu konuda Avrupalılar, Çin'in Avrupa'nın arka bahçesine girdiğini ve Çin'in Afrika'da sömürgeciliği başlattığını düşünmektedirler. Ayrıca onlar, Çin'in Afrika'ya yardımını Afrika kıtasında Avrupa Birliği'ne bir meydan okuma olarak görmektedirler. Aynı zamanda Çin'in bu yardımlarının, yapıldığı ülkelerde var olan kaynaklara odaklı olduğunu söylemektedirler. Buna karşılık Çin, yapılan yardımların koşulsuz bir niteliğe sahip olduğunu ve hemen hemen her Afrikalı ülkeye yardım ettiğini belirtmektedir. Öyle ki Güney Afrika ve Mauritius gibi ülkeler de Çin yardımı almaktadır. Ayrıca Mali zengin kaynaklara sahip bir ülke olmamasına rağmen, Çin buraya tıbbi ekipler göndermekte ve bu ekipler Mali'de uzun süre kalarak oradaki insanlara ücretsiz tedavi imkânı sunmaktadır.⁷⁹ Bu durum, Çin'in amacının Batılıların ifade ettiği gibi sömürmeye yönelik olmadığını, onun bu karşılıksız yardımlarının yapılan ülkeler nezdinde çekici bir unsur oluşturma amacı çerçevesinde, yumuşak güç stratejisi odaklı olduğunu göstermektedir.

⁷⁵ Atlı, *age*, s. 1.

⁷⁶ "Çin'in Gözü Afrika'nın Kaynaklarında", 18.12.2015, <http://www.dunya.com/dunya/cinin-gozu-afrikanin-kaynaklarinda-haberi-301936>, Erişim: 17.11.2016.

⁷⁷ Atlı, *age*, s. 1.

⁷⁸ Pihlip Snow, *The Star Raft: China's Encounter with Africa*, ABD: Cornell University Press, 1998, p. 146.

⁷⁹ Men and Barton, *ibid*, pp. 269-273.

Bu doğrultuda, Çin tarafından Afrika ülkelerine yönelik yapılan yardımların etkisiyle, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde gelişmeler yaşanmıştır. Öyle ki 2001 ve 2005 yılları arasında, Sahra Altı Afrika Ülkeleri ve Çin arasında sayısı 300'ü geçen ticari anlaşmalar imzalanmış ve Çin tarafından bu ülkelerde enerji, balıkçılık, tekstil ve birçok alanda 800'ü aşan yardım projeleri gerçekleştirilmiştir.⁸⁰ Çin, Afrika ülkelerine yönelik gerçekleştirdiği bu yardım projelerini, sahip olduğu siyasi bankalar (Eximbank ve Chinese Construction Bank) aracılığı ile yapmıştır. Özellikle Eximbank (Çin İthalat ve İhracat Bankası) aracılığı ile Çin, Afrika kıtasında birçok önemli yardım ve yatırım faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu faaliyetlere, Eximbank tarafından finanse edilen Gana'daki Bui Barajı, Kamerun'daki Mekin Hidroelektrik Santrali projesi ve Mali'deki Felou Hidroelektrik Santrali örnek olarak gösterilebilir.⁸¹ 2005-2007 yılları arasında bu banka aracılığıyla Çin tarafından Afrika ülkelerine 5,5 milyar dolar yatırım yapılmıştır.⁸² Ayrıca 2012 yılı içerisinde, yine bu bankalar aracılığı ile Çinli şirketler tarafından Afrika kıta ülkelerine proje kapsamında toplam 85 baraj inşa edilmiştir.

Çin, yumuşak güç stratejisi çerçevesinde dış politikayı bir kaynak olarak kullanarak, Afrika kıta ülkelerine yönelik insani yardımlarda da bulunmuştur. Bu doğrultuda Çin, 54 Afrika ülkesinde sağlık konulu eğitimler düzenlemiş ve birçok kıta ülkesinde tıp merkezi açmıştır.⁸³ 2000'li yıllarda ise Çin tarafından 15.000'den fazla doktor 47 Afrika ülkesine gönderilmiştir. Ayrıca Çin tarafından Afrika ülkelerine gönderilen doktorlar aracılığıyla 180 milyondan fazla hasta insan tedavi edilmiştir.⁸⁴ Dolayısıyla bu durum da Afrika ülkeleri ve uluslararası toplum nezdinde sorumlu bir Çin algısı oluşmasını tetiklemiştir.

Çin, dış politikada uluslararası toplum ve Afrika ülkelerinin nezdinde barışçıl bir ülke algısına sahip olmak için barışı koruma misyonlarında aktif bir rol üstelenme konusunda çabalamıştır. Bu doğrultuda Çin, özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde daimi üye pozisyonuna sahip olması nedeni ile barış misyonları ile ilgili uygulamalarda, Konsey

⁸⁰ Ünüvar, *age*, s. 1.

⁸¹ Seyfi Kılıç, "Çin-Afrika İlişkilerinin Gelişmesinde Baraj İnşaatlarının Rolü", *Ortadoğu Analiz*, Sayı:52 (2013), s. 93.

⁸² Ufuk Tepebaş, "Yükselen Çin'in Afrika'daki Kalkınma Politikaları: Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Örneği", http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/yukselen_cinin_afrika_politikalari_be95dd7b-06fd-4d60-a3de-91c8167dce64.PDF, Erişim: 18.11.2016.

⁸³ "Çin'in Afrika'daki Büyük Oyunu", <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2014/02/04/cinin-afrikadaki-buyuk-oyunu>, Erişim: 25. 11. 2016.

⁸⁴ Demirtepe ve Özerterem, *age*, s. 107.

kararlarının şekillenmesinde ve barış koruma misyonlarına askeri personel ve polis gönderme konusunda etkin bir rol oynamıştır. Öyle ki Konsey ülkeleri arasından bu misyonlara en fazla desteği sağlayan ülke Çin olmuştur. Çin, bu desteğini yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Afrika ülkelerine de vermiştir. Bu doğrultuda, Sudan, Liberya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi Afrika ülkeleri Çin'den askeri destek almıştır⁸⁵ Çin, Afrika ülkelerinde bu yönde düzenlenen operasyonlarda da aktif olarak yer almıştır. Öyle ki Çin, Afrika ülkeleri ile ilgili oluşturulan MONUC, UNMIS, UNOCI, UNMEE, UNMIL ve daha birçok operasyonda yer almıştır. Dolayısıyla bakıldığında, Çin'in bu operasyonlarda varlığını göstererek, Afrika ülkelerine kendisinin barışçıl bir ülke imajına sahip olduğunu göstermeyi amaçlamakta olduğu ve bu amacın ise onun yumuşak güç stratejisine hizmet ettiği görülmektedir.

5. Çin'in Yumuşak Gücünün Afrika'daki Karşılığı

Çin'in yumuşak güç stratejisi ve yumuşak gücün kaynaklarının Afrika kıtasında Çin tarafından etkili bir şekilde kullanımı, Afrika ülkeleri nezdinde Çin'e yönelik olumlu bir algı oluşmasına sebep olmuştur. Öyle ki Çin, yumuşak güç politikasının karşılığını bu kıtada büyük ölçüde almıştır. Öncelikle Çin'in hızla büyüyen ekonomisine hammadde, enerji kaynağı ve gıda sağlaması bakımından Afrika kıtası, Çin için çok önemli bir yere sahip olmuştur. Öyle ki Çin, 1980 ve 2010 yılları arasında ekonomik anlamda hızlı bir büyüme oranı yakalamıştır. Çin'in bu büyümesinde Afrika ülkeleri ile olan ilişkisi önemli derecede etkili olmuştur. Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Afrika ülkelerine yönelik yaptığı yardım ve yatırımlar sonrası bu ülkelerdeki olumlu Çin algısı, Çin'in birçok hammadde ve enerji kaynağını bu ülkelerden almasına olanak sağlamıştır. Öyle ki Çin, ekonomik büyümesi ile bağlantılı olarak kobalt, bakır, uranyum, nikel, boksit, demir ve alüminyum gibi birçok hammadde ihtiyacını büyük ölçüde Afrika ülkelerinden temin etmektedir. Yine Çin artan enerji kaynak ihtiyacının % 23'ünü Angola, Nijerya, Sudan, Ekvator Ginesi ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti gibi Afrika ülkelerinden karşılamaktadır. Bu durum, Çin'in bu kıta üzerindeki yumuşak gücünü açıkça göstermektedir. Ayrıca gelecekte Çin'in özellikle petrol ihtiyacının büyük ölçüde artması tahmin edilmektedir. Buna karşılık Afrika kıtasında büyük oranda yeni petrol rezervlerinin ortaya çıkarılacağı tahmin edilmektedir.⁸⁶ Bu durumlar, Çin'in gelecekte de Afrika kıtası ülkeleri ile

⁸⁵ Age.

⁸⁶ Bayram ve Emiroğlu, age, s. 505.

yumuşak güç stratejisi çerçevesinde olumlu ilişkiler kurma konusundaki çabalarının devam edeceğini göstermektedir.

Çin'in Afrika kıtasında uyguladığı yumuşak güç siyasetine karşılık kendisine bu kıtadan kazanım sağladığını gösteren başka bir önemli nokta, Çin'in ürettiği üretim mallarının büyük bir bölümünün Afrika kıtasındaki pazarlarda satışa sunulmasıdır. Özellikle Afrika pazarlarının 1 milyar nüfusa ulaşması durumu, Çin üzerinde bu pazarların öneminin artmasına sebep olmuştur.⁸⁷ Ayrıca Çin şirketlerinin ürettiği mallar, Avrupa pazarlarında lisans ya da isim konusunda birçok sıkıntı yaşamasına rağmen, Afrika pazarlarında rahatlıkla kendi marka isimleri kullanılarak satışa sunulmaktadır. Öyle ki bugün Afrika kıtasındaki Çin şirketlerinin sayısı 1,400'ü aşmaktadır. Bu durum, Çin'in Afrika kıtasında kendi ulusal markalarını rahatlıkla kullanabildiğini göstermektedir.⁸⁸ Bu doğrultuda, Çin'in yumuşak güç siyaseti ile Afrika kıtasında yarattığı olumlu algı ile bağlantılı olarak, Çin ürünlerinin Afrika ülkelerinin pazarlarında karşılık bulması durumu, Çin'in bu kıtaya bağımlılığını önemli derecede arttıran ve Çin'in bu kıtadaki yumuşak gücünü gösteren bir durumdur.

Çin'in Afrika kıtasında uyguladığı yumuşak güç siyasetine karşılık kendisine bu kıtadan kazanım sağladığını gösteren diğer bir önemli nokta, Çin'in Afrika ülkelerinden diplomasi alanında gördüğü destektir. Öyle ki Afrika kıtasında bulunan 54 Afrika ülkesi, BM'nin üyelerinin % 28'ini oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu kıta ülkeleri Çin ile gelişen ilişkileri ile bağlantılı olarak, Çin'e BM'de önemli ölçüde destek sağlamaktadır. Aynı zamanda Çin ile bir arada buldukları birçok uluslararası platformda Çin'e destek vermelerinin yanı sıra onunla birlikte hareket etmekte ve ona yönelik olumsuz kararların alınmasını önlemektedirler. Bu konuda önemli bir örnek olarak, Çin'in insan haklarını ihlal ettiği ve bu nedenle BM İnsan Hakları Konseyi tarafından Çin'in kınanması yönündeki verilen çabaların engellenmesi konusunda Afrika ülkeleri önemli bir rol oynamış ve verilen bu çabaların boşa çıkmasını sağlamıştır.⁸⁹ Ayrıca birçok uzman Çin'in istediği takdirde Afrika ülkelerinden BM'de aldığı bu desteği, herhangi bir ülkenin BM Güvenlik Konseyi üyeliğini engelleme konusunda da alabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla diğer noktalar gibi bu noktanın da Çin'in yumuşak gücünün etkisi ve Afrika ülkeleri ile olumlu ilişkiler kurulması konularında Çin için önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

⁸⁷ "Çin'in Afrika'daki Büyük Oyunu", *age*, s. 1.

⁸⁸ Bayram ve Emiroğlu, *age*, s. 505.

⁸⁹ *Age*, s. 506.

6. Sonuç

Çin, 1990'lı yıllarda benimsemeye başladığı yumuşak güç kavramını kendi stratejisi haline getirmiştir. Bu durumda Çin'in geçmişten beri benimsediği temel düşünce sistemi olan Konfüçyanizmin, yumuşak güç anlayışı ile uyuşmasının büyük etkisi olmuştur. Çin, bu stratejiyi esasında geçmişten itibaren Konfüçyanizm adı altında uygulamaya çalışmış fakat 1990'lardan itibaren benimsemeye başladığı yumuşak güç kavramının etkisiyle bu stratejiyi 'yumuşak güç' olarak adlandırmıştır. Bu strateji çerçevesinde Çin, dünya üzerinde gerçekleştirmek istediği hedeflerini herhangi bir askeri ya da zorlayıcı bir güç kullanmadan, kendi siyasetini uluslararası toplum nezdinde çekici hale getirmeye çalışarak ve toplumun kendisi ile aynı zihniyete sahip olması konusunda çabalayarak hareket etmiştir. Bu doğrultuda Çin, yumuşak güç stratejisini kullanarak geçmişteki birçok olayda aldığı tavır nedeniyle kendisine yönelik dünya üzerinde var olan olumsuz algıyı değiştirmeyi amaçlamıştır. Bu durum doğal olarak Çin'in, Afrika kıta ülkeleri ile olan ilişkilerine de yansımıştır. Öyle ki Afrika kıtası, Çin için siyasi ve ekonomik açıdan kesinlikle olumlu ilişkilerin kurulması gereken bir kıta olarak görülmüştür. Bu durumda, Çin'in ekonomik yükselişinin beraberinde getirdiği artan hammadde ihtiyacının ve Çin'in BM'de bu kıta ülkeleri tarafından kendisine verilen desteğinin devam etmesi yönündeki isteğinin büyük bir payı olmuştur.

Çin, yumuşak güç stratejisi çerçevesinde kendisi için önemli bir yere sahip olan Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde yumuşak gücün üç temel kaynağını etkili bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Öyle ki kültürü bir kaynak olarak kullanma konusunda Çin, Afrika ülkelerinde kendi eğitim sisteminin kurulması için bu ülkelerde enstitüler kurmuş, bu ülkelere birçok alanda öğretmenler göndermiş, bu ülke öğrencilerine burslar vermiş ve bu ülkelerde kültürünün yayılması için medya ile kültürel organizasyonları etkili bir şekilde kullanmıştır. Siyasi değerleri kaynak olarak kullanma konusunda Çin, Afrika ülkeleri ile ilişkilerinde ve kendi iç politikasında bu değerleri ön plana çıkarma konusunda isteksiz olmuştur. Bu durumun en açık örnekleri ise Tiananmen olayı ve Darfur Krizi olmuştur. Ancak bu krizlerde olumsuz bir algı oluşturan Çin, bu algıyı düzeltmek için Darfur Krizi'ndeki tutumunu değiştirmiş, Libya'daki olaylarda ve daha birçok olayda sergilediği tutumu ile insan hakları ve demokrasi konusunda olumlu bir Çin algısı yaratmaya çalışmıştır. Son olarak dış politikayı bir kaynak olarak kullanma konusunda Çin, Afrika ülkeleri ile işbirliğine dayalı ilişkileri geliştirmeye, yapılan işbirlikleri çerçevesinde karşılıklı olarak kazanımlar elde edileceğini göstermeye ve bölge ile ilgili oluşturulan bölgesel ya da uluslararası kuruluşlara katılmaya veya

öncülük etmeye odaklanmıştır. Ayrıca Çin, Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirebilmek için kalkınma yardımlarını, insani yardımları, barışı koruma operasyonlarına katılmayı ve altyapı yatırımlarını çekici bir dış politika adımı olarak kullanmış ve bu ülkeler ile statülerinin eşitlik ve kardeşlik üzerine olduğunu her zaman vurgulamıştır. Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Afrika kıtası ülkelere yönelik yaptığı bu faaliyetler karşısında, bu ülkeler BM'de Çin'den desteklerini eksik etmemişler, kendi ülkelerindeki hammadde ve enerji kaynaklarını Çin'in kullanmasına izin vermişler ve Çin'in ürettiği malların Afrika pazarlarında satışa sunulmasına imkân tanımışlardır. Bu durumlar, Çin'in Afrika'da yumuşak güce sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Bu durumun nedeni, Çin'in yumuşak güç kaynakları aracılığıyla bu kıtada kendisine yönelik oluşturduğu çekicilik ve olumlu algı sonrasında, bu kıta ülkeleriyle olan ilişkilerinde her iki tarafın da karşılıklı kazanım elde edebilmiş olmasıdır.

Sonuç olarak, Çin'in uygulamaya çalıştığı yumuşak güç stratejisinin Afrika kıtasında büyük ölçüde başarıya ulaştığı söylenilebilir. Öyle ki Çin, bu kıtadan istediği siyasi desteği, doğal kaynak ve hammadde ihtiyaçlarını bu kıtadaki ülkeler ile herhangi bir çatışma ortamına girmeden, yumuşak gücün kaynaklarını etkili bir şekilde kullanarak almaktadır. Ancak Çin'in yumuşak güç stratejisinin bu kıtada tamamen başarıya ulaşabilmesi için yumuşak gücün önemli bir kaynağı olan siyasi değerleri, bu kıtada daha fazla ön planda tutmaya çalışması gerekmektedir. Çin eğer bunu başarır, uluslararası toplum tarafından Afrika kıtasındaki politikalarına yönelik daha az eleştiriye maruz kalacak ve bu kıta ülkelerinin uluslararası anlamda büyük bir dönüşüm geçirmesine sebep olacaktır. Bu durum ise kültür ve dış politika gibi siyasi değerlerin de bir kaynak olarak, Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde, Afrika kıtasına yönelik uyguladığı siyasette etkili bir yere sahip olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıbelli, Barış. *Pax Sinica Çin'in Dünya Düzeni*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Alpay, Yalın. "Çin Afrika'da Ne Yapıyor?", *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, (2011), s. 1-24.
- Arıboğan, Ülke. *Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001.
- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Aslan, Halil Kürşad. "Yükselen Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, Sayı:1, (2014), s. 29-55.

- Atlı, Altay. “Çin’in Afrika Açılımı”, 20.02.2007, <http://www.sarkekspressi.com/arsiv/070220cinafrika.htm>, Erişim: 14.11.2016.
- Aykurt, İsmail Sarp. “Geleneksel İlişkilere Halk Aşısı: Kamu Diplomasisi”, 11.09.2015, <http://www.sosyalbilimler.org/geleneksel-iliskilere-halk-asisi-kamu-diplomasisi/>, Erişim: 17.12.2016.
- Bayram, Mürsel ve Hüseyin Emiroğlu. “Afrika’da Artan Çin Nüfuzunun Çok Yönlü Sonuçları”, *The Journal of Academic Social Science*, Sayı: 28 (Temmuz 2016), s. 501-516.
- Carr, Edward Hallett. *Yirmi Yıl Krizi*, (çev. Cam Cemgil), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Collins, Robert O. “The Disaster in Darfur in Historical Perspective”, *The Journal of Conflict Studies*, No: 3 (2006), pp. 25-43.
- “Çin’in Afrika’daki Büyük Oyunu”, 04.02.2014, <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2014/02/04/cinin-afrikadaki-buyuk-oyunu>, Erişim: 18.12.2016.
- “Çin’in Afrika Kıtasıyla Derinleşen İlişkileri”, <http://akademikperspektif.com/2015/06/26/cinin-afrika-kitasiyla-derinlesen-iliskileri/>, Erişim: 14.11.2016.
- “Çin’in Gözü Afrika’nın Kaynaklarında”, 18.12.2015, <http://www.dunya.com/dunya/cinin-gozu-afrikanin-kaynaklarinda-haberi-301936>, Erişim: 17.11.2016.
- “Çin Medyası Afrika’da”, 11.01.2013, <http://www.dw.com/tr/%C3%A7in-medyas%C4%B1-afrikada/a-16514610>, Erişim: 15.11.2016.
- Çoban, Fatma. “Afrika’daki Değişim Rüzgârı ve Libya Müdahalesine Çin’in Tutumu”, *2023 Dergisi*, Sayı: 120 (2011), s. 34-37.
- Demir, Vedat. *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, İstanbul: Beta Yay., 2012.
- Demirtepe, M, Turgut ve H. Selim Özertem. “Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları”, *Bilig*, Sayı: 65(Bahar 2013), s. 95-118.
- Ekrem, Erkin. “Çin’in Veto Kararı ve Suriye Endişeleri”, 10.02.2012, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/cinin-veto-karari-ve-suriye-endiseleri/1047>, Erişim: 10.06.2017.
- Ekrem, Erkin. “Libya Saldırısı ve Çin’in Tutumu”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/libya-saldirisi-ve-cinin-tutumu/770> Erişim: 17.11.2016.
- Ekrem, Nuriye Hidayet. *Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası*, ASAM Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003.
- Ergenç, Ceren. “Çin’in Yükselişi”, https://www.academia.edu/7172164/Cinin_Yukselisi_-_kitap_bolumu, Erişim: 18.11.2016.

- Işık, Ahmet Faruk. “Çin-Afrika İşbirliği Zirvesi”, *Şanghay Fikir Okulu*, <http://sanghayfikir.com/cin-afrika-isbirligi-zirvesi-focac.html>, Erişim: 25.11.2016.
- Karadağ, C. Tayyar. “Mao’nun Çin’i”, <http://politikakademi.org/2012/07/maonun-cini/>, Erişim: 14.11.2016.
- Keyvan, Özlem Zerrin. “Çin’in Suriye Politikası”, 10.02.2017, <https://ankasam.org/cinin-suriye-politikasi/>, Erişim: 10.06.2017.
- Kılıç, Seyfi. “Çin-Afrika İlişkilerinin Gelişmesinde Baraj İnşaatlarının Rolü”, *Ortadoğu Analiz*, Sayı:52 (2013), s. 88-94.
- Kurlantzick, Joshua. *Charm Offensive: How China’s Soft Power Is Transforming the World*, Yale University Press, New Haven, 2007.
- Lanteigne, Marc. *Chinese Foreign Policy*, Routledge, USA, 2009.
- Lee, Geun. “A Theory of Soft Power and Korea’s Soft Power Strategy”, *Graduate School of International Studies*, 2009.
- Leonard, Mark. *China 1.0, China 2.0, China 3.0*, European Council on Foreign Relations, London, 2012.
- Li, Xi and Verner Worm. “Building China’s Soft Power for a Peaceful Rise”, *Journal of Chinese Political Science*, (Kasım 2010), pp. 69-89.
- Lumpur, Kuala ve Mehmet Özey. “Çin Kültür Devrimi’yle Hesaplaşmıyor”, 10.05.2016, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-kultur-devrimiyle-hesaplasmiyor/573140>, Erişim: 14.11.2016.
- Men, Jing and Benjamin Barton. *China and the European Union in Africa: Partner sor Competitors*, Ashgate Publishing Company, İngiltere, 2012.
- Nye, Joseph S. “Çin’in Yumuşak Güç Potansiyeli”, 17.08.2015, <http://www.surecanaliz.org/tr/makale/joseph-nye-cinin-yumusak-guc-potansiyeli>, Erişim: 14.11.2016.
- Nye, Joseph S. “Yumuşak Güç”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:46 (Kasım 2000), s. 108-115.
- Nye, Joseph S. *Soft Power*, Public Affairs, New York, 2004.
- Özdemir, Haluk. “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s. 113-144.
- Öztürk, Hasan. “Darfur veya Bir Krizi İsimlendirme Sorunu”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://www.bilgesam.org/incele/736/-darfur-veya-bir-krizi-isimlendirme-sorunu/#.VzHfeYSLTIU>, Erişim: 17.11.2016.

- Rotberg, Robert I. *China into Africa*, Brookings Institution Press, Washington, 2008.
- Sezen, Seriye. “Küresel Bir Güç Olma Yolundaki Çin”, *Mülkiyeliler Birliği Yayını*, (2011), s. 993-1025.
- Sezgin, Fatih. “Çin Halk Cumhuriyeti’nde Basın Hürriyeti”, 09.03.2014, <http://akademikperspektif.com/2014/03/09/cin-halk-cumhuriyetinde-basin-hurriyeti/>, Erişim:13.11.2016.
- Snow, Philip. *The Star Raft: China’s Encounter with Africa*, Cornell University Press, ABD, 1998.
- Sütfeld, Rainer. “BM’den Darfur Misyonuna Onay”, <http://www.dw.com/tr/bmden-darfur-misyonuna-onay/a-2717310>, Erişim: 17.11.2016.
- Temiz, Kadir. “Çin Siyasi Sistemi ve Çin’in Yeni Dönem Yöneticileri”, <http://www.dunyabulteni.net/haber/237145/cin-siyasi-sistemi-ve-cinin-yeni-donem-yoneticileri-kadir-temiz>, Erişim:16.11.2016.
- Tepebaş, Ufuk. “Yükselen Çin’in Afrika’daki Kalkınma Politikaları: Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Örneği”, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/yukselen_cinin_afrika_politikalari_be95dd7b-06fd-4d60-a3de-91c8167dce64.PDF, Erişim: 18.11.2016.
- Tıgılı, İbrahim. “Afrika’da Konfüçyüs Olmak”, *Gerçek Hayat Dergisi*, (Ekim 2016), s. 1.
- Ünüvar, Dilara. “Çin’in Afrika’daki Varlığı ve Bunun Batıdaki İz Düşümü”, 15.10.2015, <http://www.iktisadi.org/cinin-afrikadaki-varligi-ve-bunun-batidaki-iz-dusumu.html>, Erişim: 15.11.2016.
- Yılmaz, Sait. *Güç ve Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2008.
- Yılmaz, Sait. “Yükselen Güç Çin’in Güvenlik Politika ve Stratejileri”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 1, 2008, ss. 78-98.
- Xinhua. “Hu Jintao Calls for Enhancing Soft Power of Chinese Culture”, 15.11.2007, <http://en.people.cn/90002/92169/92187/6283148.html>, Erişim: 17.11.2016.